

Evropski puls

Elektronski mjesecnik za evropske integracije | broj 111, decembar 2014.

TEMA BROJA

Rodna ravnopravnost i prava žena
u svjetlu evropskih integracija

Intervju

Direktorka MONSTAT-a,
Gordana Radojević

Region

Četiri scenarija za Balkan

Vladan Žugić

Apstinencijalna kriza 2015.

Crnogorska vlast i institucije tokom 2014. ponašale su se kao strastveni nikotinski zavisniči ili gojazne osobe. Kada ih ljekar ozbiljno upozori zaklinju se, prilično neuvjerljivo, da će ostaviti duvan ili da nikada više neće zavući glavu u frižider poslije ponoći.

Satanizacija kritičara vlasti, zloupotrebe državnih resursa na izborima, netransparentnost, fingiranje reformi u pravosuđu, politizacija javne uprave, nelojalna konkurenčija, premijerova prijetnja da možemo prekinuti pregvore sa EU kao Island...na drugoj strani su tokom 2014. donekle nadomeštane pridruživanjem odluci Savjeta EU o sankcijama Rusiji, dobrosusjedskim odnosima, usvajanjem zakona koji tek treba da se primijene. Tek kada je u oktobru stiglo, izgleda vrlo ozbiljno, upozorenja u obliku podsjećanja na klauzulu balansa vladajuća koalicija je u, u prvih 15-tak dana decembra, u Skupštini usvojila zakone o finansiranju političkih partija, o sprečavanju korupcije, o lobiranju, itd. a Vlada je pripremila predloge zakona o specijalnom tužiocu, o državnom tužilaštvu, o Ustavnom sudu..., dok se revidiraju Akcioni planovi za poglavlja 23 i 24...

EU je zbog toga Crnu Goru nagradila otvaranjem četiri nova poglavlja, čime je ukupno otvoreno 16 poglavlja. To pokazuje da u EU nema zamora od proširenja, poručio je šef Delegacije EU u Podgorici **Mitja Drobnič**. Šefovi diplomatičke članice EU su istovremeno poslali jasnu poruku - sada će za reforme o oblasti vladavine prava, posebno korupcije, i to one na visokom nivou, biti neophodna "jaka politička volja".

Prva polovina 2015. mogla bi da protekne u apstinencijalnoj krizi 26 godišnje crnogorske vlasti, ako se želi dobiti pozivnica za NATO i nastaviti proces evropskih integracija postajećom dinamikom od koje vladajućoj eliti ponestaje daha.

Ministri članica NATO-a neće se zamarati vladavinom prava u Crnoj Gori na sastanku krajem juna. Ako prethodno njihove kolege, šefovi diplomatske članice EU, ocijene da postoji napredak u poglavljima 23 i 24 ne treba strahovati od aktivacije klauzule o balansu i od toga da Crna Gora neće biti pozvana u NATO. Međutim, nagovještaj vanrednih izbora 2015., koji bi usporili reforme, ukazuje da u vrhu vlasti itekako razmišljaju o cigaretama koji su u foci ostale za svaki slučaj ili o masnom zalaganju u frižideru.

Kalendar

01.-02. decembar

POSP traži da se spriječi kampanja protiv civilnog sektora / Parlamentarni Odbor za pridruživanje i stabilizaciju (POSP) iskazao je zabrinutost zbog pada profesionalnosti i objektivnosti informativnog programa Javnog servisa i drugih glasila. "Iskazuje se ozbiljna zabrinutost zbog članaka objavljenih u listu „Informer“ kojima se poziva na nacionalnu i vjersku mržnju, i oštro osuđuju napade tog lista na aktiviste civilnog društva i pozivaju nadležni organi da zaštite aktiviste da mogu raditi bez straha od odmazde. Poziva se VDT da ispita konkretni slučaj negativne kampanje Lista „informer“ prema aktivistkinji nevladinog sektora", navodi se u Deklaraciji koji su podržali svi poslanici Evropskog parlamenta i Skupštine Crne Gore, osim poslanika DPS-a.

08. decembar

Drobnič: plijenite imovinu / Šef delegacije EU u Podgorici **Mitja Drobnič** izrazio je očekivanje da će u Crnoj Gori početi da se plijeni nezakonito stečena imovina. On je podsetio da je prošlo skoro godina od otvaranja poglavlja 23 i 24, ali da se Crna Gora i dalje suočava sa velikim brojem izazova u oblasti borbe protiv korupcije. "Od Crne Gore će se očekivati ostvarivanje mjerljivih rezultata u istragama, gonjenju i donošenju konačnih presuda u slučajevima korupcije, uključujući i one na visokom nivou, kao i sistematsko korišćenje ovlašćenja za zaplijenu i oduzimanje imovine", rekao Drobnič na posebnoj sjednici Odbora za antikorupciju povodom Dana borbe protiv korupcije.

10. decembar

Oland: Posebno važna borba protiv organizovanog kriminala / Predsjednik Francuske **Francois Olland** saopšto crnogorskom premijeru **Milu Đukanoviću**, koji je boravio u zvaničnoj posjeti Parizu, da je potrebno da nastavi sa reformama u oblasti vladavine prava, posebno kada je riječ o borbi protiv organizovanog kriminala. "Predsjednik Republike je podsetio na podršku Francuske u tekućim pregovorima o pristupanju Crne Gore EU. On je naglasio Đukanoviću da je potrebno nastaviti sa reformama u oblasti vladavine prava, posebno u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala", saopštila Jelisejska palata.

16. decembar

Otvorena 4 nova poglavlja / EU i Crna Gora na Međuvladinoj konferenciji u Briselu otvorila još četiri pregovaračka poglavlja. To su poglavlja 18 – Statistika, 28 – Zaštita potrošača i zdravlja, 29 – Carinska unija i 33 – Finansijske i budžetske odredbe.

16. decembar

Sada za napredak potrebna jaka politička volja / Savjet za opšta pitanja EU je ocijenio da Crna Gora "sada ulazi u fazu pregovora kada je potrebna jaka politička volja da bi se ostvarili opipljivi i trajni rezultati" u vladavini prava i borbi protiv korupcije i "što je posebno značajno na visokom nivou". Šefovi diplomatije članica EU pozdravili napore Vlade u procesu reformi, ali napominje da su potrebni dalji naporci kako bi se obezbjedila sloboda izražavanja i medija.

Odlaganje proširenja EU dovodi Rusiju i Tursku na Balkan

Piše: Dušan Reljić

Autor je šef predstavništva Njemačkog instituta za međunarodnu politiku i bezbjednost (SWP) u Briselu

Ostvarenje integracije zapadnog Balkana u EU ne može, ni teoretski, da bude ometeno ruskim ili turskim ili bilo kojim nastojanjima „trećih“ činilaca. Ugroženo je, jedino, stalnim odlaganjem ulaska preostalih zemalja Balkana u EU i njihovim guranjem u sve neizvjesniju budućnost.

Uzrok tome su, prije svega, sve teže ekonomske protivrječnosti u procesu evropske integracije i, posebno, neuspjeh ekonomske tranzicije bivših socijalističkih država. Na taj sústinski problem nadograđuju se nedosljedna politika proširenja EU, posebni politički prioriteti nekih od moćnijih članica EU kao i oportunitam članica EU u jugoistočnoj Evropi koje proces proširenja koristi za svoje nacionalne ciljeve.

Tranzicija bivših socijalističkih država istočne Evrope trebalo je da dovede do konvergencije sa starim članicama. Umesto toga, čak i istočna Njemačka, u koju se prelilo dvije hiljade milijardi zapadnjnjemačkih eura, nije uspjela da se izjednači sa ostatkom države. Istok Evrope izgleda da je osuđen da ekonomski i socijalno trajno zaostaje za sjeverozapadom kontinenta.

Na području bivše Jugoslavije, tranzicija, uprkos tome što su Slovenija i Hrvatska ušle u EU, nije dovela do obećanih rezultata: o tome svuda svjedoče niski životni standardi, gasenje "realne" ekonomije i rasprostranjen osjećaj beznađa kod mlađih koji podstiče na iseljavanje prema sjeverozapadu (slično kao kod vršnjaka na jugu Evrope). Politika proširenja najvećim dijelom nije uvažila sve te očigledne protivrječnosti. Umjesto toga, politički činovnici u Briselu nastojali su da ublaže neraspoloženje stanovništva EU (već nekoliko godina manje od 50% žitelja EU podržava novo proširenje, a u Njemačkoj je taj udio oko 20% i među najnižim je od svih zemalja EU) time što su krenuli u postavljanje sve složenijih uslova za ulazak u EU. Kandidati treba da budu 110% spremni, izjavio je svojevremeno bivši komesar za proširenje **Štefan Fule**. Očekivanje je bilo da će se „treniranjem strogote“ prema novim članicama EU preduprijetiti ksenofobija u EU, što se, sudeći prema uspjesima desničarskih populista na izborima u novije vreme, nije ispostavilo kao mudra taktika.

EU je zapostavila i činjenicu da je njena finansijska i ekonomska kriza tokom protekle pola decenije bitno unazadila tzv. zapadni Balkan i time smanjila sposobnost zemalja regionala da se ekonomski i u svakom drugom pogledu približe Uniji. U nastojanju da se još prije članstva što više povežu sa EU, zemlje regionala su usmjerile dvije trećine svoje spoljne trgovine prema EU, bankarski sistem regionala je oko 90% u vlasništvu manjeg broja banaka iz EU. Kriza je dovela do smanjenja trgovine, povlačenja kapitala zapadnih banaka i maltene potpunog zamiranja investicija iz EU. Doznake migranata su, takođe, opale.

Kako nema naznaka da će u dogledno vrijeme oživjeti privreda EU i „povući“ za sobom i Balkan, zemlje regionala traju za novim ekonomskim partnerima – u Kini, Rusiji, Turskoj, arapskim zemljama i svugde gdje ima privrednog rasta. Dugoročno, time nastaje osnova i za jači politički uticaj tih država, no već sami geografski činoci čine pomisao na članstvo, npr. Srbije, u Evroazijskoj uniji, pod pokroviteljstvom Moskve, smiješnom. Kao što nikо na prostoru bivše Jugoslavije, čak ni prvaci SDA u BiH niti **Hašim Tači** u Prištini, ne haje za pozive turskih vladalaca da valjda zajedno, s Turskom na čelu, koračaju u pravcu EU – u trenutku kada se sama Turska ubrzano udaljava u drugom pravcu.

Ipak, rat u Ukrajini probudio je pojedine donosioce odluka u Evropi i doveo do toga da je njemačka vlada sazvala konferenciju o unapređivanju ekonomske saradnje sa zapadnim Balkanom. Zasad se, međutim, ne nazire da li bi ta akcija mogla da iznjedri „Maršalov plan za zapadni Balkan“ – a poduhvat tog značaja je neophodan kako bi se ponovo pokrenuli privredni rast i zaposljavanje i time zaustavilo srljanje regionala u grčke prilike.

Vode u Beogradu i Podgorici na razne načine pokušavaju da ubijede svoje zapadne sagovornike da ublaže uslove za ulazak u Uniju. Takvim popuštanjem bi Srbija i Crna Gora izbjegle "rusko nadiranje" na Balkan koje, kako uvjeravaju svoje zapadne sagovornike, osjećaju sve više. Bilo bi, izraženo sportskim riječnikom, spektakularno ako bi ta finta zaista upalila.

Prijem novih članica u EU nije tehnički proces ("ko ispuni uslove, napreduje...") kao što se često prikazuje. To je politički proces zasnovan na interesu članica EU da jačaju stabilnost i sigurnost na kontinentu. EU je osnovana da bi se obudala moć Njemačke, kasnije su primljene Grčka, Španija i Portugalija (da bi se onemogućio povratak fašistoidnih sistema), a onda i većina nekadašnjih članica Varšavskog ugovora (da bi se sprječio povratak komunističke vladavine i ruske hegemonije). Državama bivše Jugoslavije ponuđeno je članstvo da bi se poslije neuspjeha zapadnoevropskih zemalja u upokojavanju Jugoslavije dokazalo – urbi et orbi – da EU ipak uspijeva da uspostavi stabilnost "u svom dvorištu". Da li će sada strah od umišljenog jačanja ruskog uticaja u jugoistočnoj Evropi privoljeti zapadne sile da ozbiljnije porade na ostvarivanju dobrih namjera i velikih obećanja u odnosu na preostale kandidate za prijem u članstvo EU? To bi možda bila jedina korist od tolikog zla kojeg je proizveo rat u Ukrajini.

Izvor: izvodi iz teksta objavljenog u časopisu "Politicka misao", prenio euraktiv.rs

Rodna ravnopravnost i prava žena u Crnoj Gori u svjetlu evropskih integracija

U sporednoj klasi vagona za Brisel

Piše: Svetlana Pešić

Skoro je neprimjećeno prošlo da je Evropska komisija (EK) u ovogodišnjem Izvještaju o napretku Crne Gore dala identičnu ocjenu za oblasti borbe protiv korupcije i prava žena i rodne ravnopravnosti – napredak je i dalje ograničen.

Pitanje rodne ravnopravnosti i prava žena, Brisel ocjenjuje kroz dva poglavlja – 19 Socijalna politika i zapošljavanje i 23 – Pravosuđe i temeljna prava. „Pravni okvir u oblasti jednakih mogućnosti treba da se uskladi s pravnom tekovinom EU. Bilo je ograničenog jačanja finansijskih i ljudskih resursa kako bi se osiguralo dobro funkcionisanje mehanizma rodne ravnopravnosti, posebno u seoskim područjima i kako bi se sproveo Akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti. Žene su i dalje slabo prisutne na tržištu rada. Treba da se obezbijede statistički pokazatelji podijeljeni po polovima”, navodi se u Izvještaju o napretku u dijelu Poglavlja 19. EK u poglavljima 23 podsjeća da su usvojeni podzakonski akti za sprovođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kojima se predviđa savjetovanje i zaštita, da su lokalni akcioni planovi vezani za rodnu ravnopravnost usvojeni u 5 od ukupno 23 opštine, da su uspostavljene i dvije kancelarije na lokalnom nivou. EK dalje navodi da su institucionalni kapaciteti i dalje slabi, „dok se centralno odjeljenje za rodnu ravnopravnost suočava s visokom fluktuacijom radne snage”. Brisel poručuje i da je potrebno poboljšati saradnju sa civilnim društvom, dok je uloga Skupštine i uključivanje poslanika u pitanja vezana za rodnu ravnopravnost i dalje ograničena. Prema nalazima EK nove izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika su samo neznatno unaprijedile zastupljenost žena u političkom životu i neophodno je uložiti dodatne napore u tom smislu. Uzakuje se da su statistički podaci vezani za nasilje u porodici nepouzdani i da je neophodno značajno poboljšati međuinsticijalnu saradnju, naročito između socijalnih službi i organa za sprovođenje zakona. „Neophodno je uložiti dodatne napore kako bi se ojačali kapaciteti policije i socijalnih službi koji se bave pojedinačnim slučajevima nasilja nad

ženama, kao i da bi se dosljedno sproveo relevantni protokol. U toku je izgradnja prvog centra za rehabilitaciju i resocijalizaciju žena-zavisnika od psihoaktivnih supstanci”, navodi se u Izvještaju EK.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine, poslanica DPS-a **Nada Drobnjak** kaže da u Crnoj Gori zakonodavni okvir, polazeći od Ustava preko Zakona o rodnoj ravnopravnosti i drugih zakona i akata, počiva na potpunoj ravnopravnosti muškaraca i žena. Međutim, ukazuje ona, praksa pokazuje da je prisutno tradicionalno shvatjanje ženinog mesta i uloge u društvu koje se, još uvjek, reprodukuje i uzrokuje neravnopravnost.

Prema podacima iz posljednjeg Popisa stanovništva iz 2011., u Crnoj Gori živi 313.793 žena, što čini 50,61% od ukupne populacije, ali procenat žena na mjestima gdje se donose odluke je znatno manji.

„U Crnoj Gori žene nijesu ravnopravno zastupljene na mjestima odlučivanja. U Skupštini Crne Gore učešće žena je 17,28% (14 žena od ukupno 81 poslanika/ice), u Vladi su tri žene od 17 ministara, dok u lokalnim samoupravama imamo samo jednu ženu na mjestu predsjednice opštine i dvije na mjestu predsjednica Skupština opština. Mali je broj žena na upravljačkim funkcijama institucija, banaka, preduzeća, a mali je broj i preduzetnica. Prosječna plata žene u Crnoj Gori je manja za 14% od prosječnog iznosa zarade muškaraca. Takođe, ne smije se zaboraviti da su žene žrtve porodičnog i drugih oblika nasilja i doživljavaju različite oblike neravnopravnosti na radnom mjestu. Sve navedeno ukazuje da treba

Nada Drobnjak

uložiti dodatne napore kako bi se osnažio položaj žena u Crnoj Gori i postigla ravnopravnost u praksi“, navela je Drobnjak.

Koliko god dublje gazili u evropske integracije, još uvijek preovlađuje tradicija da porodičnu imovinu najčešće nasljeđuju muški potomci, dok se žene odriču svog dijela. Žene, kako tvrde nevladine organizacije koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti, u brakorazvodnim parnicama teško dokazuju svoja ulaganja u imovinu, što je jedan od najbitnijih razloga za ostajanje u nefunkcionalnim brakovima. Manje od 2% žena posjeduje imovinu, manje od 10% ima sopstveni biznis, a neki sidikalni aktivnosti navode da su plate ženama u privatnom sektoru za četvrtinu manje. Na drugoj strani, žene procentualno čine većinu obrazovanog stanovništva u Crnoj Gori.

Nedovoljna zastupljenost žena u političkom i generalno javnom životu, kritikovana je često, ne samo od strane Evropske komisije, nego i od OEBS-a, Odbora za uklanjanje svih oblika diskriminacije nad ženama UN, Savjeta Europe i Evropskog parlamenta. Zajednički imenitelj svih ovih kritika je da bi Crna Gora trebalo da u zakon uvede veću zastupljenost žena na izbornim listama

političkih stranaka, čime bi se osigurao njihov ulazak u politički život. Zatražena norma bila je 30 % učešća žena na izbornim listama i u Skupštini, ali kao što se dešava sa svim zakonima i nomarama u Crnoj Gori u praksi se stvaran procenat žena u Skupštini već godinama kreće oko 15%.

Po broju žena u Skupštini Crna Gora je posljednja u regionu. Bosna i Hercegovina ima 21,4 %, Hrvatska 23,8%, Makedonija 30,9%, Slovenija 33,2 i Srbija 32,4% žena. Mala zastupljenost žena u vrhovima partija jedan je od ključnih razloga zašto ih nema kasnije u parlamentarnoj i izvršnoj vlasti. Za razliku od državnih funkcija na kojima su žene u velikoj manjini na mjestima odlučivanja, u civilnom sektoru dominiraju žene.

Ervina Dabižinović, psihološkinja iz ANIME

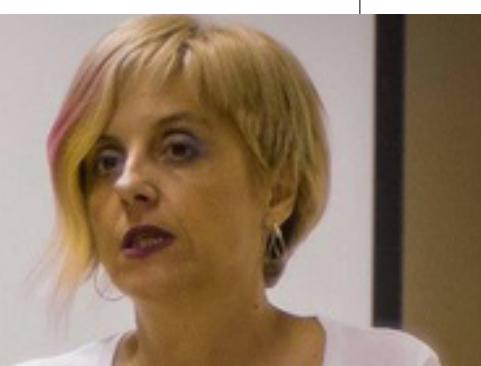
- Centra za žensko i mirovno obrazovanje, smatra da su pred kraj 2014. državne institucije, kojima je zadatak da sprovode politike rodne ravnopravnosti, još uvijek na nivou resursa iz 2003, dok je znanje koje daju drugim institucijama ispod standarda koji bi garantovali promjene. „Ignorišu se postignuća i inicijative ženskim organizacijama kojima je cilj razvoj kritičkog promišljenja u odnosu na patrijarhat. Dobar primjer neuvažavanja

Dabižinović: reafirmacija patrijarhata u kojem se stigmatizuje svaki kritički glas

Dabižinović smatra da je u Crnoj Gori na sceni reafirmacija patrijarhata u kojem se svaki kritički glas stigmatizuje, a da je na političkom i medijskom nivou na snazi isključivanje organizacija koje javno intervenišu u političkoj zajednici što značajno smanjuje svijest o nepodnosi uvažavanja politika rodne ravnopravnosti za demokratizaciju društva.

„Brojni su pokazatelji svakodnevnog kršenja ženskih ljudskih prava: smanjenje udjela žena u donošenju odluka kada su ekonomski, pravni i politička pitanja, povećavanje stope nasilja svih oblika nad ženama. Prosječna žena u Crnoj Gori je na zadatku održavanja gole egzistencije, krše joj se prava u svim sektorima života, trpi visok stepen nasilja i nema kome da se obrati, nema čak ni razvijenog, dostupnog i održivog dijela civilnog sektora koji se bavi ovom problematikom koji bi je podržao”, izričita je Dabižinović.

Ona je još kao bitno izdvojila teškoće i povrede prava radnica koje su izražene u svim sektorima - društvenom i privatnom. „Najčešći problemi kršenja osnovnim prava na rad – naknade za rad, radno vrijeme, pravo na dnevni odmor i godišnje odmore, isplate, programi socijalne zaštite. Seksualno ucjenjivanje je prisutno u svim segmentima društva od poslodavaca do profesora. Pritisak da se u obrazovni sistem u Crnoj Gori uvedu sadržaji iz rodne ravnopravnosti i ženskih studija ostaju na vrlo skromnim i sporadičnim pomacima, bez sistemskih i obavezujućih sadržaja/predmeta koji tretiraju ovu problematiku”, navela je Dabižinović.

Ervina Dabižinović

predloga ženskih NVO je izborni zakon, gdje se značajan broj ženskih organizacija volonterski uključio, sa sugestijama kako bi se obezbijedila adekvatna politička patricipacija žena i na kraju njihovi predlozi nisu uvaženi što je imalo za cilj iscrpljivanje i zloupotrebu znanja i resursa tih organizacija. Ženske NVO nisu konsultovane kod pisanja drugog izvještaja CEDAW Komitetu, a ženske organizacije „poučene“ procesom pisanja prvog izvještaja, i oslabljene izostankom finansijske podrške, nisu imale resurse da same ponovo naprave izvještaj u sjenci“, objašnjava Dabižinović.

Ona dodaje da Zakon o rodnoj ravnopravnosti, pisan kao deklaracija, za šest godina nije dao rezultate, dok su za političke partije još uvijek prioriteti identitetska pitanja i politička korupcija uz fragmentarno zagovaranje ljudskih prava, bez žena.

U civilnom društvu, kaže Dabižinović, je izuzetno mali broj ženskih organizacija koje su fokusirane na nasilje u porodici i koje zagovaraju kritički odnos prema političkoj zajednici i afirmišu alternativne pristupe, i koje su uložile dosta truda i znanja u proces promjene položaja žena u Crnoj Gori.

I Drobnjak kaže da se u Crnoj Gori mora uložiti više napora kako bi se ojačao proces uključivanja rodnih aspekata u sve razvojne politike, strategije, projekte i programe koji treba da jasno i precizno

pokažu svu važnost ravnopravnosti žena i muškaraca.

Tradicionalna podjela uloga i kućni poslovi

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore upozorava da žene moraju biti svjesne svojih vrijednosti, znanja, kapaciteta kao i važnosti da predvode proces promjene rodnih uloga, razbijanja stereotipa i izgradnje društva jednakih šansi i mogućnosti.

„To jeste odgovoran posao i ponekad izgleda nemoguće nešto promijeniti, ali zabavno je raditi nemoguće stvari. Mislim da je, osim još uvijek prisutnog tradicionalnog prihvatanja podjele uloga u društvu, razlog za nedovoljno ostvaren ravnopravan položaj žena vezan za njihov resurs vrijeme. Ako žena svakog dana prosječno skoro četiri sata radi neplaćeni kućni posao, posao koji se podrazumijeva da je ‘ženski’, ona ne može imati jednake mogućnosti kao muškarac. Rodna ravnopravnost proizvodi lančanu reakciju dobrobiti za sve, kao što se efekat neravnopravnosti prenosi sa individue na porodicu i društvo”, naglašava **Drobnjak**.

Sve počinje od vaspitanja i jasne političke volje

Kako su žene, tradicionalno, nosioci procesa vaspitanja i brige o djeci, u porodici, ali i u okviru javnih institucija gdje dominiraju u profesijama koje uključuju vaspitanje, njegu i brigu o drugima, one neminovno prenose poruke koje im je i samima usadilo patrijarhalno okruženje. A to okruženje je netolerantno prema svemu što prevazilazi okvire duboko ukorijenjenih shvatanja i očekivanja. Stoga je jedan od ključnih faktora promjene drugaćiji proces vaspitanja i obrazovanja koji i djevojčice i dječake, žene i muškarce, mora učiti da postoji i takva konstalacija rodnih uloga koja vodi većoj ravnopravnosti kako u porodičnoj, tako i u javnoj sferi”, kaže za *Evropski puls* **Maja Raičević**, izvršna direktorka Centra za ženkса prava.

“Naravno, taj proces mora uključivati i učenje kroz pozitivne primjere, pa je u tom dijelu veoma važno kako se kreira javni prostor, politika medija i sl. Sve nas to opet upućuje na ulogu države koja mora jasno izraziti političku volju da se ozbiljno, dosljedno i posvećeno bavi ovim procesom, što podrazumijeva i odgovarajuće resurse”, zaključila je Raičević.

Maja Raičević

Direktorka MONSTAT-a Gordana Radojević
povodom otvaranja Poglavlja 18

Proces EU integracija doprinijeće većem povjerenju u zvaničnu statistiku

Crna Gora se obavezala da do prijema u članstvo EU, bez izuzetka primjeni zakonodavstvo koje je definisano Poglavljem 18, čime će svi podaci o Crnoj Gori biti dostupni na sajtu EUROSTAT-a u istom periodu i u istoj formi i po istoj metodologiji kao za sve članice EU, kazala je, u razgovoru za *Evropski puls* povodom otvaranja Poglavlja 18 - Statistika, direktorka MONSTAT-a **Gordana Radojević**.

» Za Crnu Goru i MONSTAT pregovori u Poglavlju 18 neće biti jednostavni iako se ono iziskustava većine "novijih" članica koji su prošle proces pregovora, npr. Hrvatske, smatra uglavnom tehničkim? Zašto je to tako? Da li ste imali mjerila za otvaranje ovog poglavlja, zvanično ili nezvanično iz EK?

Dinamika pregovora u ostalim poglavljima uslovljava dinamiku pregovora u Poglavlju 18. Stoga, Zavod za statistiku je na samom početku procesa pregovora zahtjevao da bude član u svim pregovaračkim poglavljima za koje je smatrao da su od značaja za ispunjenje obaveza Poglavlja 18. Takvih poglavљa je ukupno 12

svih međunarodnih principa (objektivnosti, povjerljivosti, nepristrasnosti, stručnosti i dr). Mišljenja sam da su upravo zaključci ovih revizija, doprinijeli da Poglavlje 18 nema mjerilo za otvaranje poglavlja zvanično ili nezvanično.

» Od kada ste na čelo MONSTAT-a, EK registruje određen napredak, ali iz godine u godinu se u izvještajima o napretku ponavlja da "neadekvatni ljudski i finansijski resursi" ostaju glavni razlog za zabrinutost? Kako riješiti pitanje kadrova i novca? Koliko je sada ljudi zaposljeno u MONSTAT-u, a koliko bi trebalo prema standardima EU? Da li ste Vladi tražili više novca?

Zavod za statistiku već duži vremenski period bilježi napredak, ali uspjeh koji smo postigli u realizaciji dvije najveće statističke akcije u samo jednoj godini (Popis poljoprivrede 2010 i Popis stanovništva 2011), učinio je da EUROSTAT uspostavi i stručno povjerenje u rad Zavoda za statistiku Crne Gore. Stoga, EK već treću godinu zaredom konstatuje dobar napredak u oblasti zvanične statistike. Jaz između trenutnog (102 zaposlena) i zahtjevanog broja zaposlenih (200 radnih mjesta) pokušavamo riješiti kroz druge oblike jačanja administrativnih kapaciteta, prije svega kroz edukaciju. Naime, uz podršku EUROSTAT-a, a preko IPA regionalnog

Gordana Radojević

zvanična statistika zemalja članica EU. Reviziju, odnosno kontrolu statističkih podataka zemljama članica EU obavlja statistička kancelarija EK odnosno EUROSTAT.

Na zahtjev MONSTAT-a pomenutu reviziju EUROSTAT je uradio 2009 i 2011. Revizijama je utvrđeno da MONSTAT zvaničnu statistiku proizodi na profesionalno nezavistan način bez političkih ili drugih uticaja, kao i uz poštovanje

projekta, otvorena je mogućnost stručnog usavršavanja zaposlenih MONSTAT-a u EUROSTAT-u u trajanju do 6 mjeseci. Ovaj vid obuke prošlo je 20% zaposlenih za razne statističke oblasti, što je značajno doprinijelo unapređenju zvanične statistike Crne Gore.

» *Dali će, prema Vašem mišljenju, od pregovora u Poglavlju 18 zavisiti i dinamika pregovora u nekim poglavljima koja se odnose prvenstveno na privrednu zbog nedostatka adekvatne makro-ekonomske i biznis statistike?*

Iz iskustva „novijih“ članica EU, rekla bih da je veza suprotna. Naime, dinamika pregovora u ostalim poglavljima uslovjava dinamiku pregovora u Poglavlju 18. Stoga, Zavod za statistiku je na samom početku procesa pregovora zahtjevalo da bude član u svim pregovaračkim poglavljima za koje je smatrao da su od značaja za ispunjenje obaveza Poglavlja 18. Takvih poglavљa je ukupno 12, a od posebenog značaja izdvajamo poglavљa koja se bave pitanjima poljoprivrede, ekonomije, finansija, nauke, obrazovanja i socijalnim pitanjima. Naime, primjena evropskih standarda u pomenutim oblastima, kreiraće elektronske i međusobno povezane, registre, katastre, kao i ostale evidencije, koje će biti značajan i po EU standardima prihvaljiv izvor podataka zvaničnoj statistici. Proces obračuna zvanične statistike, kao i kvalitet izvora podataka jeste posljedica primjene EU standarda u svim društveno-ekonomskim oblastima čije aspekte zvanična statistika kvantifikuje.

» *Uticak je da u crnogradskom društvu ne postoji pretjerano povjerenje u zvanične statističke podatke iako je u razvoju nekih društava, recimo SAD, statistika igrala jednu od ključnih uloga. Što je razlog tome? Da li ćete se složiti sa mnom ako kažem da razloge za to treba tražiti u često zburujućim procjenama različitih institucija o recimo zaposlenosti/nezaposlenosti, broju turista... Kako promijeniti tu predstavu o statistici?*

Sve dok bude statistike i brojki biće i kritika, i to nije samo specifičnost Crne Gore, već svih zemalja. Statistika izučava masovne pojave i kada se neka pojava na nivou cijele države (zaposlenost, prosječna zarada, potrošačka korpa... itd) prikaže kroz jednu brojku, činjenica da smo svi kreatori tih pojava, daje

Jaz između trenutnog (102 zaposlena) i zahtjevanog broja zaposlenih (200 radnih mjesto) pokušavamo riješiti kroz druge oblike jačanja administrativnih kapaciteta, prije svega kroz edukaciju. Naime, uz podršku EUROSTAT-a, a preko IPA regionalnog projekta, otvorena je mogućnost stručnog usavršavanja zaposlenih MONSTAT-a u EUROSTAT-u u trajanju do 6 mjeseci. Ovaj vid obuke prošlo je 20% zaposlenih za razne statističke oblasti, što je značajno doprinijelo unapređenju zvanične statistike Crne Gore

sigurnost i privid pojedincima da podatke olako tumače, ocjenjuju vjerodostojnost i tačnost, a sve na bazi ličnog osjećaja, iskustva i doživljaja. Najšešće kritike su upućene upravo sa tog stanovišta, i rezultat su, rekla bih, nerazumjevanja statistike kao nauke. Mišljenja sam da će proces EU integracija doprinijeti disperziji korišćenja zvanične statistike i većem povjerenju u zvaničnu statistiku.

» *U nekim članicama EU (mislim da je Britanija i Italija) u procjenu BDP uzima se ili se planira računati prihod iz sfere organizovanog kriminala i korupcije. Što mislite o tome?*

Kao direktorka Zavoda za statistiku mislim da sve zemlje članice EU treba da primijene međunarodnu metodologiju u obračunu BDP-a i na isti način, kako za legalne, tako i za nelegalne aktivnosti, što je garancija pravedne finansijske participacije zemalja članica zajedničkom budžetu EU. Međutim, drugo je pitanje da li metodologija obračuna BDP kao takva odgovara današnjim društveno-ekonomskim odnosima, i tim pitanjem se bavim kao student doktorant na Univerzitetu Donja Gorica. U mentorstvu prof. dr Veselina Vukotića, radim istraživanje koje dokazuje hipotezu o (ne)primjenljivosti metodologije obračuna BDP-a u uslovima globalizacije, a čije rezultate očekujem sredinom sljedeće godine.

V.Žugić

U Rumuniji nerado konfiskuju nezakonito stečenu imovinu

Dok Evropska komisija oduzimanje imovine smatra strateškim prioritetom u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije,

Rumunija je neodlučna kada treba da primjeni tu praksu. Rumunija je prije dvije godine u zakonodavstvo uvela prošireno oduzimanje imovine iz kriminalnih aktivnosti. Zahvaljujući tome, moguća je i konfiskacija imovine koja nije u vezi sa djelom za koje je neko osuđen, a zakonom je regulisano i oduzimanje imovine iz kriminalnih aktivnosti od članova porodice. Izvjesnu kočnicu predstavlja odluka Ustavnog suda te zemlje po kojoj proširena konfiskacija može da se primjenjuje samo na imovinu stečenu poslije 2012., kada je usvojeno novo zakonodavstvo.

Jedan od prvih slučajeva u Rumuniji gde je tužilac tražio proširenu konfiskaciju imovine bio je onaj bivšeg senatora iz redova konzervativaca **Dana Vojčuleska**. On je osuđen na deset godina zatvora i kaznu od 60 miliona eura zbog prevare u privatizaciji Instituta za istraživanje hrane. Proces protiv Vojčuleska trajao je šest godina. Taj slučaj bio je veoma kontroverzan jer je među zaplijenenjem imovinom bila i zgrada iz koje program emituju televizije Antena 1 i Antena 3, koje su među najgledanijim u Rumuniji.

EU daje tri milijarde za aviosaobraćaj

Kompanije u sektoru aviosaobraćaja i aerodromi u EU dobiće 3 milijarde eura za povezivanje i poboljšanje infrastrukture i sistema upravljanja, saopštila je EK.

Izdvojena sredstva treba da omoguće stvaranje jedinstvenog vazdušnog prostora u EU koji je i dalje vrlo podijeljen, što donosi dodatne troškove. Takođe, postojeći sistemi upravljanja nisu dovoljni da bi se izašlo na kraj sa sve većim brojem letova i potrebom da se smanje troškovi i emisije ugljen dioksida (CO₂).

Kazna od 15 miliona zbog bijelog luka

Velika Britanija će u neobičnom sporu oko bijelog luka morati da plati kaznu Evropskoj uniji od 15 miliona funti jer je manje nego što je trebalo carinila bijeli luk iz Kine prije desetak godina. Sudije Evropskog suda pravde presudile su da Britanija mora da plati kaznu jer je uvozni bijeli luk klasifikovala kao smrznut, a ne kao svjež, pa je naplaćivala nižu carinu nego što je trebalo.

Komisija pred Evropskim sudom tuži britansku vladu i zbog ograničavanja beneficija za migrante, a sudije u Luksemburgu preispituju i britanske primjedbe na limitiranje bankarskih bonusa zbog čega bi mogao trpeti Londonski City. Kritičari EU u Britaniji kažu da slučaj "Drakuline takse", nazvan tako jer se u bajkama bijeli luk koristi u borbi protiv vampira, ilustruje svu moć institucija EU i način na koji se sve češće odnose prema Britaniji.

Skandinavci troše oko 2.000 eura na on line trgovinu

Gotovo 20 miliona potrošača koji kupuju preko interneta sa sjevera Europe trošilo je u 2013. na tu vrstu kupovine 200 eura više nego ostali potrošači u EU, odnosno u prosjeku 1.780 eura.

U fokusu istraživanja udruženja Ecommerce Europe bile su internet prodaje potrošačima u Norveškoj, Danskoj, Švedskoj, Islandu, Finskoj, Estoniji, Letoniji i Litvaniji.

Najviše na kupovinu preko interneta troše Norvežani, u prosjeku 2.688 eura po potrošaču. Slijede Danska sa 2.149 eura po "onlajn" kupcu i Finska sa 1.996. Na sjeveru Europe najmanje za "onlajn" kupovine daju građani Estonije (542 eura). U prosjeku potroša u Evropi na elektronsku kupovinu potroši 1.376 eura godišnje, dok je prosjek za građane 28 članica EU 1.500 eura.

Što piše u analizi *Balkans in Europe Policy Advisory Group* (BIEPAG) o odnosu EU i država Balkana u uslovima ekonomski, institucionalne i krize u Ukrajini

Četiri scenarija evropske budućnosti zapadnog Balkana

Piše: Vera Šćepanović

Neispunjeno obećanje

Na samitu u Solunu 2003. godine, Evropski savjet je objavio da "budućnost Balkana leži u Evropskoj uniji". Time je zemljama zapadnog Balkana pružen podsticaj i obećanje da će budućnost regiona biti stabilna, prosperitetna i evropska. Više od deset godina kasnije, obećanje još nije ispunjeno. Od sedam zemalja zapadnog Balkana samo jedna - Hrvatska je uspjela da postane članicom EU. Perspektiva učlanjenja ostalih zemalja zapadnog Balkana je daleka i postoji realan rizik da će se proces proširenja zaustaviti. Hrvatskoj je trebalo šest godina da zaključi zvanične pregovore i još dvije godine do punog okončanja procesa pristupanja. Tim tempom čak ni zemlje poput Crne Gore i Srbije, koje su već započele pregovore neće uspjeti da uđu u EU prije 2020. Građani zapadnog Balkana će tako morati da čekaju više od 20 godina od početka procesa stabilizacije i pridruživanja, i najmanje 30 godina od pada komunizma kako bi bili primljeni u EU. To, naravno, ide na ruku lokalnim elitama koje nijesu zainteresovane za brz ulazak u EU, poput ekonomskih elita koje stiču luke profite u okruženju gdje ih ne očekuje oštra konkurenčija kao što bi to bio slučaj unutar EU, i političkih elita koje izbjegavaju dosljedno sprovođenje pravila kako bi osigurale podršku na sljedećim izborima. Ukratko, reformski momenat koji je pratilo političke promjene u regionu nakon 2000. je posustao i trenutna situacija se najbolje opisati kao konsolidacija nekonsolidovanih demokratija. Iako se proširenje nastavlja sistemom auto-pilota, nejasno je da li će EU imati snage da integrise zemlje regiona dovoljnom brzinom i, čak i da to bude slučaj, da li će njeni transformativni efekti biti jednakо učinkoviti kao u prethodnim proširenjima.

U nastavku ovog teksta su opisana četiri moguća scenarija evropske budućnosti zapadnog Balkana: jedan u kome EU nastavlja sa postepenom, ali sporom integracijom, dva u kojima EU gubi zapadni Balkan i jedan scenario ubrzanog pristupanja. Neki su možda vjerovatniji od drugih, ali svaki od njih predstavlja otvorenu mogućnost.

Scenario A: tjeraj po starom

Ovaj scenario je zasnovan na postojećoj politici EU prema zapadnom Balkanu, koja se sve više upliće

u lokalne pojedinosti proširenja u ovom regionu, i u isto vrijeme oslikava rastući skepticizam prema proširenju u mnogim članicama EU. Kriterijumi formulisani na Kopenhaškom samitu Evropskog savjeta 1993. i dalje predstavljaju osnovne principe integracije u EU: stabilne demokratske institucije, funkcionalna tržišna privreda i sposobnost sprovođenja evropske pravne tekovine. U kontekstu balkanskih zemalja, međutim, ovi zahtjevi poprimaju znatno preciznije značenje. Prvo, evropski pristup ovom regionu ima snažnu bezbjednosnu dimenziju, sa sopstvenim repertoarom aktivnosti, koji uključuje razne mirovne i političke sporazume, od Dejtona i Rezolucije UN 1244 do Orhidskog i Beogradskog sporazuma, Procesa stabilizacije i pridruživanja i multilateralnog Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope. Svi oni nose dodatne i politički osjetljive preduslove koje treba ispuniti prije pristupanja EU, poput saradnje sa Haškim tribunalom, povratka izbjeglica, regionalne saradnje, i rješavanja bilateralnih sukoba i pitanja državnosti. Drugo, politika uslovljavanja na Balkanu uključuje jači naglasak na kriterijumu "dobre uprave" – uspostavljanje vladavine prava, nezavisnog sudstva, efikasne javne uprave, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, razvoj civilnog društva i slobodu medija. Ova pitanja postaju dio uslovljavanja već u najranijoj fazi proširenja, dok su mjere nadzora i primjene uslovljavanja značajno pooštrenе. Usvojeni su novi mehanizmi, poput uslova za otvaranje i zatvaranje pojedinih poglavila i napredak u pregovorima, bezbjednosne klauzule za produžen nadzor, rutinske procedure za zaustavljanje pregovora, i rigorozni zahtjevi da zemlje regiona moraju dokazati da su u stanju da sprovedu usvojene politike.

Uz sve to, članice EU se mnogo aktivnije uključuju u proces proširenja no što je to ranije bio slučaj. Neke od njih, poput Francuske, su najavile održavanje referendumu o svakoj sljedećoj rundi proširenja. Broj slučajeva u kojima članice EU blokiraju ili odgovlače sa odlukama koje se tiču proširenja se značajno povećao, čak i za najranije korake u procesu integracija, poput sticanja statusa kandidata. Dodajmo tome već postojeće bilateralne konflikte između sadašnjih i budućih članica (npr. Slovenije i Hrvatske, Grčke, Bugarske i Makedonije, Rumunije i Srbije). I očigledno

je da se zemlje regiona suočavaju sa značajnim preprekama.

Evropske institucije uspijevaju da održe proces u životu, ali po sistemu korak-po-korak. Obzirom na tešku političku i ekonomsku klimu, kako u EU tako i u regionu, to nije mali uspjeh. Nedostaci ove strategije nijesu, međutim, ni rijetki ni zanemarljivi. Kreiranje sve detaljnijih i rigoroznijih preduslova, uz neodređenu podršku proširenju od strane članica EU, vodi gomilanju zahtjeva na sami početak procesa, i skreće pažnju na politički značajna pitanja, često na štetu strukturnih reformi i osnovnih principa integracije, uključujući i kopenhaške kriterijume. Napuštanje dogovorenih standarda i procedura u korist promjenjivih prioriteta takođe usporava proces i urušava njegov kredibilitet u regionu. Što je članstvo u EU više nalik pokretnoj i neuhvatljivoj meti, to je manja posvećenost balkanskih lidera reformama i utoliko slabija podrška građana regiona evropskim integracijama.

Scenario B: turski model udaljavanja od EU

Zapadni Balkan ili barem neke od zemalja regiona bi mogle iskusiti ozbiljne zastoje koji bi spriječili njihovo približavanje EU, slično onome što se desilo sa Turskom. Kako se proces evropskih integracija bude sve više zaplitao u beskrajne pregovore i gurao na dno dnevnog reda, stagnacija će postati redovno stanje, dok se elite i građani ne umore i izgube povjerenje i zainteresovanost za članstvo u EU. Nedostatak napretka se lako može pretvoriti u obustavljanje demokratizacije, povratak na semi-autoritarne režime koji kontrolisu medije, mijenjaju ustave i ukidaju demokratsku ravnotežu institucija jačanjem izvršne vlasti. Ovaj scenario se oslanja na iskustvo Turske, gdje se proces proširenja formalno nastavlja, dok se ključne članice EU otvoreno protive turskom članstvu a u samoj Turskoj podrška članstvu u EU već godinama opada i među političarima i među običnim građanima. Obzirom na krizu i negativno raspoloženje unutar EU, regionu se više ne daju ohrabrujuća obećanja poput onog iz Soluna, i sve je veća bojazan da bi se trenutna situacija mogla pretvoriti u dugoročnu stagnaciju koja bi trajala mnogo duže no što su zemlje Balkana spremne da čekaju. Ako to dovede do slabljenja demokratskih dostignuća u regionu i povratak na autoritarnu praksu, kao što je slučaj u Turskoj, to će samo još pojačati nespremnost članica EU da nastave proces proširenja. Tako dolazimo do vrzinog kola po uzoru na Tursku, gđe se sve strane prave da se integracija nastavlja, dok je u stvarnosti proces u potpunosti obustavljen.

Svaki od ovde opisanih scenarija je moguć u svakoj zemlji zapadnog Balkana. Svaka od njih se

suočava sa ozbiljnim preprekama, koje bi mogле značajno usporiti, pa i zaustaviti proces integracije. Srbija ima najjači administrativni kapacitet, ali i težak izazov u odnosima sa Kosovom. BiH je zaglavljena u političkom klinču, a Kosovo bi uskoro moglo da se nade u istoj situaciji. U Makedoniji, povratak nacionalističke retorike provočira albansku manjinu koja bi se mogla pobuniti zbog nedostatka napretka. Od svih zemalja, Crna Gora ima najbolje šanse da izbjegne ovaj scenario, ali i bez većih političkih prepreka Crna Gora ima problem nedostatka administrativnih kapacita za proces evropskih integracija. Nedostatak snažnije opozicije i višedecenijska vladavina jedne iste grupe pojedinaca je proizvela autoritarnu klasu koja će po svoj prilici predstavljati izazov u kasnijoj fazi pregovora.

Scenario C: napuštanje proširenja i ponovna nepredvidivost na Balkanu

Nakon krize u Ukrajini, pažnja zapadnog svijeta je sa zapadnog Balkana preusmjerenja na zemlje u istočnom susjedstvu. Posao na Balkanu, međutim, još nije završen. I ovaj region bi mogao postati kolateralna žrtva nove geopolitičke utakmice između Zapada i Rusije. U Srbiji, kao i u Republici Srpskoj, mnogi odavno vide Rusiju kao alternativu zapadnom liberalno-demokratskom modelu. U novoj strateškoj trci, EU bi mogla izgubiti na značaju, dok bi druge alternative mogle postati privlačnije – utoliko više što duže vremena zemlje zapadnog Balkana budu provodile čekajući pred vratima EU. U ovom scenarioju, EU nije više sposobna (ili voljna) da ponudi jasnou perspektivu učlanjenja. To vodi de facto napuštanju strategije proširenja na zapadnom Balkanu i traganju za političkim, ekonomskim i bezbjednosnim alternativama. Ekomska kriza u EU, posebno u zemljama najbližim Balkanu (Grčkoj i Sloveniji) samo potvrđuje da članstvo u EU niti garantuje ekonomski prosperitet niti štiti od bolnih reformi. Euroskepticizam se vraća u modu, i analitičari u regionu već ukazuju na povratak multi-polarnog svijeta i pad Zapada. Vladajuće elite naširoko ukazuju na mogućnosti privlačenja investicija i političke podrške iz zemalja poput Rusije, Turske, Kine, i bogatih zalivskih država. Balansiranje između različitih i međusobno suprotstavljenih stranih sila bi takođe moglo dovesti do tenzija u regionu ukoliko različite države izaberu različite saveznike. Slabljenje uticaja EU bi, takođe, oslabilo učinak politike uslovljavanja u pogledu demokratije i vladavine prava. Neke od lokalnih elita bi jedva dočekale da se oslobođe pritiska Brisela. Rizik od jačanja političkog uticaja pojedinih interesnih grupa i oligarha bi postao sveprisutan, na štetu

političkog i ekonomskog razvoja regiona. Ponovna utakmica između velikih igrača na Balkanu bi neumitno pogoršala interetničke odnose u regionu. I Rusija i Turska koriste spoljnopolitičku retoriku koja je prepuna referenci na kulturu, religiju i istoriju koje prizivaju stare podjele u ovim društvima. BiH posebno pati od toga, obzirom na secesionistički pritisak iz Republike Srpske, koji takođe potpiruje zahtjeve Hrvata unutar Federacije. Ni Kosovo ne bi bilo poštedeno: ako bi pregovori sa Srbijom postali zamrznuti, Srbija više ne bi imala razloga da se pridržava sporazuma sa Kosovom.

Iako je ovaj negativan scenario nešto manje vjerovatan od ostalih predstavljenih u ovom dokumentu, rizici su stvarni, iako ne u podjednakoj mjeri za sve zemlje regiona. Vjerovatnoća ovakvog scenarija zavisi, međutim, od faktora koji su van regiona: od sposobnosti EU da se izbori sa sopstvenom političkom i ekonomskom krizom, od daljeg razvoja situacije u Ukrajini i mogućnosti Rusije da se suprotstavi Zapadu, kao i od sposobnosti Turske da proširi svoj ekonomski i politički uticaj van državnih granica.

Scenario D: balkanski veliki prasak

U slučaju scenarija „velikog praska“, EU bi ubrzala proces integracije, umjesto da ga uspori, kao u ranijim scenarijima. Pregovori bi bili ponuđeni svim zemljama regiona, i one bi istovremeno pregovarale o članstvu, kao što su to učinile zemlje koje su pristupile uniji 2004. Da bi do toga došlo, EU bi prvo morala da uloži značajan napor da otkloni ključne prepreke za početak pregovora, poput sukoba između Grčke i Makedonije i nepriznavanja Kosova od strane pet članica EU. Uz to, EU bi se obavezala da ne postavlja dodatne uslove za otvaranje pregovora.

Kada bi jednom pregovori bili otvoreni sa svim zemljama regiona, među njima bi se razvila konkurenčija u kojoj nijedna zemlja ne bi htjela da zaostane. To bi doprinijelo bržim reformama jer bi se svaka zemlja trudila da bude ispred konkurencije. Uprkos načelnoj odluci da sve zemlje primi u isto vrijeme, EU bi mogla da naznači da će one koje zaostaju biti primljene sa zakašnjenjem, kao što je bio slučaj sa Bugarskom i Rumunjom. Odbacujući dodatne uslove, EU bi se koncentrisala na sprovođenje osnovnog *acquis* i pružanje pomoći složenim zemljama poput Bosne i Hercegovine da efikasno sproveđu evropske zakone, umjesto da od njih traži da rješavaju dodatne probleme koji nijesu direktno vezani za *acquis*.

Ostaje pitanje – zašto bi EU bila zainteresovana za ovaj scenario kad su zvaničnici EU već više puta naglašavali da neće biti „prečica“ ka članstvu. Kriza u Ukrajini bi mogla da posluži kao podsjećanje da

pozname geopolitičke paragime više nijesu na snazi i da posao na Balkanu još nije završen. Ostaviti zapadni Balkan izvan EU još čitavu deceniju bi značilo ostaviti još jednu potencijalno kriznu zonu u samom predvorju EU. Obzirom na relativno malu ukupnu populaciju ovog regiona, integracija bi potencijalno mogla biti jeftiniji i efikasniji pristup da se riješe preostali konflikti i osigura bezbjednost regiona nego nastavljeno prisustvo međunarodnih snaga i stalni rizik od obnavljanja tenzija.

Uprkos prednostima, scenario „velikog praska“ oslikava i temeljnu dilemu evropskog proširenja: ako su uslovi previše zahtjevni, postavljeni prerano, i ako im nedostaje legitimnost, kredibilitet i transformativna moć Unije će biti ograničeni. Sa druge strane, ako se uslovi za članstvo pojednostavije i proces previše ubrza, to bi moglo dovesti do brzopletih i površnih reformi „na papiru“, čime bi se obesmislio transformativni kapacitet integracije. Posljedice „velikog praska“ bi prema to me zavisile od mjere u kojoj EU bude insistirala na sprovođenju *acquisa* i stvarnim, a ne samo formalno-pravnim reformama.

Zaključak

Što proces bude duže trajao, veći je rizik da će elite i građani zapadnog Balkana početi da gledaju na evropske integracije kao na beznadežan proces bez većeg efekta na njihove svakodnevne živote. Predstavljeni scenarij podvlače različite mogućnosti i rizike za proces proširenja. Spor, postepen proces koji karakteriše sadašnju strategiju i dalje vodi naprijed, ali ima malo efekta na najteže slučajevе i rizikuje da ostavi neke zemlje po strani. To bi otvorilo put drugom i trećem scenariju, u kojima proširenje biva de facto skinuto sa dnevnog reda, uz vjerovatne negativne posljedice po demokratiju i vladavinu prava u regionu. Brzo i sveobuhvatno proširenje na zapadni Balkan nikako ne odgovara trenutnom raspoloženju u EU, ali bi vjerovatno podstaklo novu energiju ka reformam u regionu, i smanjilo opasnost od nestabilnosti koja proizilazi iz produženog čekanja. Ono što je očigledno iz ovih scenarija je da trenutni pristup nije dovoljan. Rizici su previše veliki a transformacioni potencijal EU previše spor da bi EU sebi mogla da dozvoli rizik da zadrži zemlje zapadnog Balkana na odstojanju još čitavu deceniju ili dvije.

The Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG) je zajednički projekat Evropskog Fonda za Balkan (EFB) i Centra za studije jugoistočne Europe na Univerzitetu u Gracu (CSEES).

Poglavlje 24: Pravda, sloboda i bezbijednost

Boris Marić

Poglavlje 24 čini više oblasti pravne tekovine Evropske unije. Pravda se odnosi na pravosudnu saradnju u krivičnim i građanskim postupcima, sloboda na kretanje ljudi, tj. viznu politiku, upravljanje migracijama, azil, upravljanje granicama, primjenu Šengenskog sporazuma. I na kraju, bezbjednost podrazumijeva saradnju u oblasti borbe protiv trgovine narkoticima, terorizma, trgovine ljudima, kao i policijsku i carinsku saradnju, uz poseban akcenat na borbu protiv organizovanog kriminala. Pregovore oko ovog poglavlja, svakako, obilježava proces usaglašavanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekomnom EU, ali i vidljivi i mjerljivi rezultati u primjeni tog zakonodavstva.

Crna Gora je na samom početku pregovora suočena sa ovim vrlo zahtjevnim poglavljem koje tretira neke od ključnih prepreka ka ukupnoj izgradnji funkcionalne vladavine prava.

Unaprijeđenje pravosudne i policijske saradnje sa zemljama regionala i EU, kao i brzo i efektivno

procesuiranje slučajeva organizovanog kriminala, zadaci su sa kojima se Crna Gora mora izboriti, ako želi da dobije na kvalitetu i brzini procesa evropskih integracija.

Potreba institucionalizacije neposredne i tjesne saradnje Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije pri Upravi policije i nadležnog odjeljenja VDT-a, je prioritetna, jer predstavlja preduslov da se borba sa organizovanim kriminalom digne na mnogo veći nivo i produkuje tražene rezultate.

Nadležna skupštinska radna tijela treba da budu obavještavana i izvještavana u kontinuitetu o radu institucija odgovornih za pitanja pravde, slobode i bezbjednosti. Uloga Skupštine Crne Gore u procesu EU integracija i dalje ostaje nedostatna, pa mogli bi reći i sistemski neizvedena. Skupština mora konačno uspostaviti potrebnu kontrolnu funkciju nad radom državnih institucija i, naravno, samog procesa pregovora sa EU.

Treba podsjetiti da se umrežavanje institucija, u kontekstu procesa koji prati pregovore oko poglavlju 24, kroz uspostavljanje tjesne saradnje policijskih, tužilačkih, sudske organe i drugih relevantnih organa ne vrši samo na nacionalnom nivou, iako je taj nivo gotovo podrazumijevajući. Fokus je na umrežavanju ovih organa na nivou članica EU, kako bi se zaštitele spoljne granice i ujedno garantovala sigurnost građanima i građankama unutar EU.

Jedno od najbitnijih pitanja koje tretira ovo poglavlje je pitanje evropskog naloga za hapšenje. Posebno je bitan postupak predaje između država članica i načela međusobnog priznavanja sudske odluke između zemalja članica. Ovo je jedno od poglavlja odnosno

dijelova poglavlja o kojima se pregovara u kojem se dio suvereniteta država članica seli u ravan interesa pravde, slobode i bezbjednosti građana i građanki EU.

Kako ovo poglavlje ima strateški značaj u evropskom zakonodavstvu, Crna Gora mora posebno voditi računa o efikasnosti i efektivnosti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Pravna tekovina EU za poglavlje 24 predviđa uspostavljenje neposredne komunikacije između pravosudnih organa članica EU, kao i mogućnost vođenja istraga kroz zajedničke istražne timove koji sarađuju u borbi protiv organizovanog kriminala.

Crna Gora ima solidnu polaznu osnovu kada je riječ o usklađenosti nacionalnih propisa sa pravnom tekovinom EU. Potvrđeni su relevantni međunarodni dokumenti poput Haške konvencije o izvođenju dokaza u inostranstvu u građanskim i trgovačkim stvarima i o servisiranju sudskih i vansudskih dokumenata u inostranstvu u građanskim i trgovačkim stvarima. Ugovori o izručenju sopstvenih državljanima postignuti su sa jednim brojem zemalja regiona, što treba nastaviti. Integrисано upravljanje granicama ocijenjeno je kao relativno napredno. U postupku je izrada i usvajanje Strategije integrisanog upravljanja granicom za period 2013-2016.

Često se u javnosti poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava i poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost poistovjećuju, ali se oni sadržajno razlikuju iako imaju preklapanja u jednom dijelu. Kao posljedicu imamo mišljenje da je borba protiv organizovanog kriminala primarno u poglavljima 23, a činjenica je da će od rezultata u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala bitno zavisiti sudbina i zatvaranje poglavila 24. Primjer Hrvatske nam je slikovit i konkretan.

Dalje, kada je zakonodavstvo u pitanju, neophodno je usklađivanje Zakona o azilu, Zakona o strancima, kao i Zakona o unutrašnjim poslovima. Treba posebnu pažnju обратити на efikasnost primjene Zakona o krivičnom postupku, jer će to pitanje još dugo biti u fokusu monitoringa evropskih institucija.

Vizna politika Crne Gore ostaje otvoreno pitanje, jer ne postoji sistem za izdavanje viza sa neophodnim stepenom sigurnosti, a preveliki broj viza se izdaje na graničnim prelazima. Crnogorska vlada posebnu pažnju mora posvetiti otvorenim graničnim pitanjima, uključujući pitanje Prevlake.

Posebno je bitno istaći da je borba protiv organizovanog kriminala i suzbijanje trgovine narkoticima prepoznata kao veliki teret za Crnu Goru. Naime, crnogorske nadležne institucije imaju slabe rezultate u ovoj oblasti i to će se normativno, institucionalno i pojavnno morati bitno mjenjati na bolje.

Obezbjedivanje efikasne primjene Zakona o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini

sa ciljem da se obezbijedi efikasno izvršenje sudske odluke iz domena organizovanog kriminala svakako će uticati na rast povjerenja u rad nadležnih institucija i predstavljati ohrabrenje da borba protiv korupcije i organizovanog kriminala može imati vrlo konkretne rezultate.

Naprekom u pregovorima u ovom poglavlju, polako ali sigurno će se stvarati i atraktivniji prostor za strana ulaganja i jačati povjerenje građana i građanki u institucije koje garantuju bezbjednost.

Bura u EU zbog klauzule o mehanizama za rješavanje sporova između država i privatnog kapitala

Arbitraže samo pomažu investitorima

Piše: Vera Šćepanović

U utorak, devetog decembra, oko 60 aktivista pokreta "Zaustavimo TTIP" je predalo predsjedniku Evropske komisije **Jean-Claude Junckeru** ogromnu rođendansku čestitku koju je potpisalo milion protivnika Transatlantskog partnerstva za trgovinu i investicije (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP).

Junckeru, međutim, nije trebala čestitka da ga podsjeti da TTIP, a posebno problem oko usvajanja klauzule koja uključuje mehanizam za rješavanje sporova između država i investitora predstavlja ozbiljan izazov autoritetu njegove Komisije na samom početku mandata.

Mehanizam za poravnanje sporova između investitora i država domaćina je pravna klauzula koja je postala uobičajena u investicionim sporazumima između dvije države, a kojom se otvara mogućnost arbitraže između kompanija i država koje su potpisale sporazum u slučaju povrede investicionih ugovora.

Protivnici ove klauzule smatraju da je ona važan mehanizam zaštite za investitore, tako što pruža nezavisan oblik rješavanja sporova strankama koje nijesu direktne potpisnice sporazuma. Arbitražu vode specijalizovana tijela, proces je obično zatvoren za javnost, i najčešće završava poravnanjem između dvije strane umjesto formalne presude, osim u slučaju kada stranke ne uspiju da postignu dogovor. Protivnici klauzule tvrde da one dopuštaju velikim kompanijama da tuže države, i da predstavljaju narušavanje suvereniteta demokratskih država u netransparentnim forumima. Sindikati, grupe za zaštitu potrošača i zaštitu životne sredine se posebno oštvo protive ovakvim sporazumima. Partije lijevog centra u Evropskom parlamentu – uključujući najveću grupu Socijalista i demokrata su glasale protiv uključivanja arbitražnog mehanizma u transatlansko partnerstvo, a tome su im se pridružili i francuski i holandski parlamenti.

Oponenti najčešće citiraju slučajeve gigantske duvanske kompanije Philip Morris koja vodi sporove protiv Urugvaja i Australije zbog pravila

o zdravstvenim upozorenjima na kutijama cigareta, kao i tužbu za odštetu švedske energetske kompanije Vattenfall protiv Njemačke zbog odluke njemačke vlade da zatvori sve nuklearne pogone u toj zemlji. Udruženje evropskih poslodavaca, BusinessEurope, tvrdi da ovaj mehanizam „ni na koji način ne prisiljava zemlje potpisnice da povuku zakone ili druge mjere čak i ako se utvrdi da ovi narušavaju odredbe sporazuma“.

Sa druge strane, protivnici tvrde da zahtjev kompanije Philip Morris da Australija povuče zakon o neobilježenim pakovanjima cigareta jasno pokazuje da to nije istina, iako ovaj slučaj nije u potpunosti mjerodavan obzirom da arbitraža još nije završena.

U međuvremenu, komesarka za trgovinu **Cecilia Malmström** je naglasila da ona neće potpisati sporazum ukoliko u njemu ne bude jasno naglašeno da nijedna država ne može biti prisiljena da povuče pravne odluke. To, međutim, ne smiruje one koji brinu da i sama prijetnja arbitražom može predstavljati oblik pritiska na države domaćine.

„Čak i ako arbitri ne mogu da prisile države da povuku zakon, to neće zaustaviti vlade da ih „dobrovoljno“ povuku ukoliko se protiv njih pokrenu višemilionski sporazumi na osnovu kojih bi mogle biti prisiljene da „oštećenim“ investitorima isplate ogromne sume novca“, tvrdi Corporate Europe Observatory (CEO), jedna od grupa koje predvode kampanju protiv sporazuma.

Protivnici takođe ukazuju da su arbitražni mehanizmi po prirodi stvari naklonjeni investitorima. Obzirom da su arbitri „najamne sudije“ čiji posao i prihodi zavise od investitora, koji jedini mogu pokrenuti zahtjeve za arbitražu, u njihovom je interesu da stanu na stranu investitora, pošto odluke u korist kompanija otvaraju put novim sporovima, arbitražama i prihodima“, upozorava CEO.

„Ovi privatni tribunali se sastoje od tri honorarna arbitra koji odlučuju iza zatvorenih vrata i nalaze se u konfliktu interesa, ne samo zato što njihovi

Arbitraže sve češće u posljednjih 20 godina

Iako su klauzule o arbitraži prisutne u bilateralnim investicionim sporazumima od kraja 50-tih godina, arbitražni postaju naročito učestali u posljednje dvije decenije. Prema podacima Konferencije Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj, od 247 slučajeva zaključenih do kraja 2013 godine, oko 43% je zaključeno u korist država, 31% u korist investitora, dok je 26% završeno poravnanjem. Istraživanje NVO-a Prijatelji Planete kojim je analizirano 127 poznatih slučajeva sporova između stranih investitora i 20 zemalja članica EU od 1994 godine pokazuje da su u igri značajne sume. „Informacije o sumama novca dodijeljenim stranim investitorima u arbitražnom postupku – uključujući kamate, troškove arbitraže i druge troškove i nadoknade – su javno dostupne za samo 14 od 127 slučajeva (11%), uključujući i jedan jedini slučaj poravnanja za koji je poznata isplaćena visina nadoknade“, upozoravaju Prijatelji Planete. „Ukupna količina novca isplaćena u ova četiri slučaja iznosi 3.5 milijarde eura“.

prihodi zavise od postojanja ovog sistema već i zato što često rade za kompanije koje pokreću sporove“, tvrde Prijatelji Planete (Friends of the Earth), još jedno udruženje koje pokušava da blokira sporazum. Činjenica je da arbitri često dolaze iz industrija i sektora u kojima odlučuju o ishodu sporova. Sa druge strane, arbitraža kao oblik rješavanja sporazuma se upravo zasniva na pokušajima da se izgradi povjerenje i saradnja između suprotavljenih strana. Obzirom da obje strane u sporu imaju jednak broj glasova u

izboru arbira, teško da će izabrati osobu za koju se sumnja da favorizuje jednu ili drugu stranu. Uprkos tome, iz omanjeg protesta protiv transatlantskog partnerstva pokret je ubrzo narastao u otvorenu bitku između onih koji smatraju da je arbitražna klauzula neophodna za zaštitu investitora i onih koji tvrde da se njome multinacionalnim kompanijama dozvoljava da kroje državne zakone.

Niko ne brine o zaštiti podataka

Iako je klauzula o arbitraži narasla u ključni kamen spoticanja, stručnjaci smatraju da se iza nje kriju još mnogo ozbiljnije prijetnje po državnu suverenost zemalja potpisnika, koje do sada nijesu uspele da privuku pažnju javnosti. Jedna od njih je problem zaštite podataka, koja je iz političkih razloga u potpunosti izuzeta iz pregovora o transatlantskom partnerstvu. Problem je u tome što su zakoni koji štite privatnost podataka mnogo strožiji u Evropskoj uniji no u Sjedinjenim državama, pa je bilo teško očekivati bilo kakav dogovor u okviru trgovinskog sporazuma. Sa druge strane, jasni međunarodni standardi o zaštiti podataka su neophodni za strateške odluke kompanija na informacionom tržištu koje raste vrtoglavom brzinom. Odlazeća komesarka za unutrašnje poslove, **Viviane Reding**, je upozorila da su podaci postali „nova valuta“. „Vrijednost podata građana EU je dostigla 315 milijardi eura u 2011 godini, i ima potencijal da naraste do blizu jednog triliona eura do 2020 godine“.

EU takođe razrađuje nova pravila o zaštiti podataka koja bi mogla naročito da pogode velike američke kompanije koje nude usluge vezane za podatke njihovih korisnika, poput Googlea i Amayona.

Peti jubilarni Festival filma o ljudskim pravima UBRZAJ 2014

U Crnogorskom narodnom pozorištu (CNP) je 10. decembra, na Međunarodni dan ljudskih prava, svečano otvoren peti jubilarni Festival filma o ljudskim pravima UBRZAJ 2014, koji je ove godine obilježilo i pilot izdanje organizovano od 12. do 13. decembra, u Kotoru, u kinu "Boka". Tom prilikom, **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka CGO-a je uručila priznanja za doprinos unaprijeđenju Festivala **Janku Ljumoviću**, direktoru CNP-a i **Mladenu Vušuroviću**, direktoru Međunarodnog festivala dokumentarnog filma BELDOCS.

Festival filma o ljudskim pravima UBRZAJ je, u programskom dijelu, otvorio crnogorski film „*Žive oči*“ u režiji **Senada Šahmanovića**, koji se sa ekipom koja je radila na filmu i članovima pozorišnog ansambla slijepih glumaca „Homer“, nakon projekcije, predstavio publici. Nakon toga je uslijedila crnogorska premijera svjetski proslavljenog dokumentarnog ostvarenja „*20.000 dana na Zemlji*“, koji su režirali Iain Forsyth i Jane Pollard, a koji prati jedan fiktivni dan u životu pjevača Nick Cavea. U naredna tri dana Festivala, prikazano je još devet ostvarenja vrhunskog angažovanog filma i to ukrajinski „*Maidan*“, zatim film „*Dobar sin*“ autorke **Shirly Berkovitz** iz Izraela, koja je bila i gošća Festivala, palestinska drama nagradena na Kanskom festivalu, „*Omar*“, film „*Umjetnost/nasilje*“, „*Šuma*“ reditelja Siniše Dragina o socijalističkom prijateljstvu Jugoslavije i Rumunije i aferi špijunaže kao i mauricijski kandidat za „Oskara“, film „*Timbuktu*“. Nakon toga su uslijedila ostvarenja „*Mama i tata*“, film „*Goli*“ Tihe Gudac, koji govori

o porodičnoj drami jednog političkog zatvorenika na Golom otoku i koja je kao gošća Festivala razgovarala sa publikom a onda i poljski kandidat za „Oskara“, film „*Ida*“ u režiji Pawela Pawlikowskog.

Festival je zatvoren u nedjelju, 14. decembra, projekcijom dokumentarnog filma „*So zemlje*“ **Wima Wendersa i Juliano Ribeiroa**, koji je svoju crnogorsku premijeru imao na Festivalu nepuna dva mjeseca nakon svjetske premijere. Prije ove posljednje projekcije, tokom završne ceremonije, dodijeljene su godišnje nagrade u kategoriji pojedinaca/ki i organizacija za afirmaciju ljudskih prava i građanskog aktivizma i to **Danijelu Kaleziću**, predsjedniku UO Crnogorske LGBTIQ asocijacije Queer Montenegro i Udruženja mladih sa hendihekomp Crne Gore (UMHCG), ispred kojeg je nagradu primila **Marina Vujačić**, izvršna direktorka UMHCG.

U okviru "Odjeka Festivala filma o ljudskim pravima", 23. decembra je na Fakultetu političkih nauka, u saradnji sa MAPSS-om, organizovana projekcija filma "Svjedoci" i prateća panel diskusija na temu "Suočavanje sa prošlošću i odgovor države prema onima koji govore o zločinima" na kojoj su govorili **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka CGO-a, **Ivana Lalić Majdak** i **Milos Teodorović**, koautori filma, i **Slobodan Stojanović** i **Jovan Golubović**, bivši zaštićeni svjedoci procesa ratnih zločina na Kosovu iz 37. odreda Posebnih jedinica policije Srbije.

Festival je dio šireg projekta "Ubrzajimo ljudska prava", koji CGO sprovodi uz podršku Delegacije EU u Crnoj Gori, i kofinansiranje Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću, Kanadske ambasade i fondacije Heinrich Boll, kao i partnerstvo Crnogorskog narodnog pozorišta, Beldocsa i Kulturnog centra "Nikola Đurković".

Festival filma o ljudskim pravima Ubrzaj, prvi i jedni takve vrste u Crnoj Gori, stvara mogućnost da se posredstvom filma doprinese podizanju svijesti građana i građanki o važnosti ljudskih prava i njihove zaštite i unaprijeđenja, kao i vrijednosnog okvira koji podstiče harmonične odnose među različitim po bilo kojem osnovu.

S.V

Proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori – slučaj “Morinj”

Suočavanje sa prošlošću je neophodan i nezaobilazan preduslov izgradnje građanskog društva. Više od dvije decenije traje mučna i neizvjesna borba za otkrivanje i procesuiranje počinilaca ratnih zločina na prostorima bivše Jugoslavije. Crna Gora ima dodatno opterećenje da taj proces izvede adekvatno do kraja. Naime, u Crnoj Gori su mnogi koji su bili involvirani, po raznim osnovama, u ratna dešavanja devedesetih godina prošlog vijeka i danas na pozicijama donosioca odluka sa mogućnošću da utiču na opstrukciju istražnih radnji i sudskega procesa.

Procesuiranje ratnih zločina postalo je i dio obaveza u okviru Poglavlja 23 – Pravosuđe i temeljna prava, a posljednji Izvještaj o napretku Crne Gore za 2014.godinu, koji je sačinila Evropska komisija, jasno poručuje *“Crna Gora mora da osnaži svoje napore u borbi protiv nekažnjivosti ratnih zločina, i da efikasno istražuje, procesira i kažnjava ratne zločine u skladu sa međunarodnima standardima. Svi važni navodi o ratnim zločinima moraju da se sa dužnom pažnjom isprate.”*

Upravo u cilju osnaživanja napora u suočavanju sa prošlošću i ohrabrenja daljeg otvaranja i adekvatnog vođenja procesa za ratne zločine u Crnoj Gori, Centar za građansko obrazovanje (CGO) je, uz podršku fondacije Friedrich Ebert, pokrenuo ediciju u kojoj će publikovati materijale iz sudske spise koji se odnose na procesuiranje ratnih zločina. U tom okviru, izdata je publikacija “Suočavanje sa prošlošću u Crnoj Gori – slučaj “Morinj”, kao osnova za konkretan doprinos društvenoj debati i multidisciplinarnom sagledavanju uzroka i posljedica ovog slučaja koji ima ogroman društveni značaj za Crnu Goru i njeno suočavanje sa prošlošću, jer predstavlja jedini predmet koji se odnosi na ratne zločine koji utvrdjuje odgovornost Crne Gore, tj. državljana Crne Gore. Crnogorsko društvo ne može biti do kraja zadovoljno epilogom procesa, ali je činjenica da je postupak pred sudom najprihvatljiviji način utvrđivanja istine o ratnim zločinima. CGO se, kroz publikaciju odluka pravosuđa u slučaju “Morinj”, vodio nezaobilaznim principom u

Proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori - slučaj «Morinj»

suočavanja sa prošlošću: *“svi pred lice javnosti”*. Stoga, publikacija daje presjek toka postupka i integralnu autentičnu građu stvorenu pred crnogorskim pravosuđem, koja će omogućiti njihovo analiziranje kao potreban doprinos izgradnji i društvenih i pravosudnih kapaciteta u Crnoj Gori.

Važno je istaći ulogu nevladinih organizacija koje prepoznaju značaj procesa suočavanja sa prošlošću, kao i regionalne saradnje u osnaživanju kapaciteta za dolaženje do činjenica o ratnim zločinima. NVO Akcija za ljudska prava iz Podgorice u kontinuitetu obrađuje slučajeve ratnih zločina koji su se našli pred crnogorskim pravosuđem, što je i CGO-u prilikom izrade ove publikacije bilo od velike pomoći. Takođe, Centar za suočavanje sa prošlošću - Dokumenta iz Zagreba, koji u okviru svojih stalnih programa ima komunikaciju sa žrtvama iz logora “Morinj”, bio je značajan partner CGO-u u dijelu prepoznavanja interesa za objavljivanje ovakvog materijala i njegove afirmacije u Hrvatskoj.

Punih šest godina trajao je postupak pred crnogorskim pravosuđem, koji je izazvao naglašeno različite reakcije zainteresovanih strana. Ova publikacija je samo jedan od načina da se doprinese proširivanju baze podataka o ratnim zločinima i materijalizaciji sjećanja neophodnoj da bi proces suočavanja sa prošlošću mogao da ima potrebne efekte, ali i pokušaj da se preveniraju neke od grešaka kroz naučene lekcije.

B.M

Postizanje ravnopravnosti u društvima zapadnog Balkana - tragovi KORAK-a

Centar za građansko obrazovanje (CGO) je 12. decembra u Podgorici, ispred Koalicije za ravnopravnost KORAK, organizovao završnu konferenciju regionalnog projekta *Umrežavanje civilnog društva u vezi sa ugroženim ljudskim pravima u Srbiji, Crnoj Gori i Kosovu, pod nazivom "Postizanje ravnopravnosti u društvima zapadnog Balkana - tragovi KORAK-a"*. Cilj konferencije bio je da pruži osvrt na trenutnu situaciju u oblasti sprovođenja antidiskriminacionih politika, borbe protiv homofobije i osnaživanja žena u javnom i političkom životu u Crnoj Gori kroz prizmu rezultata projekata koje su organizacije civilnog društva sprovele u okviru dodijeljenih podgrantova kroz regionalni projekat, ali i napore i rezultate institucija u identifikovanju izazova i mogućnosti unaprijeđenja buduće saradnje u suzbijanju diskriminacije i postizanja ravnopravnosti. Završnu konferenciju su otvorili **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka Centra za građansko obrazovanje (CGO) i **Milan Antonijević**, direktor YUCOM-a iz Srbije, a o temi je govorila i **Barbara Rotovnik**, savjetnica za vladavinu prava iz Delegacije EU u Crnoj Gori. O *Sprovođenju antidiskriminacionih politika u Crnoj Gori – postignućima i izazovima* govorila je **Dina Knežević**, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, **Jelena Čvorović**, izvršna direktorka Udrženja mladih sa hendičepom Nikšić i **dr Ilija Vukčević**, izvršni direktor Instituta za pravne studije. Na temu *Kako se boriti protiv homofobije i govora mržnje?* govorila je **Shirly Berkovitz**, rediteljka filma "Dobar sin" iz Izraela, **Danijel Kalezić**, predsjednik UO Crnogorske LGBTIQ asocijacije Queer Montenegro i **Blanka Radošević Marović**, pomoćnica ministra za ljudska i manjinska prava. O tome *Kako do ostvarenja koncepta rodne ravnopravnosti – prijedlozima za akciju* govorila je **Marina Vujačić** izvršna direktorka Udrženja mladih sa hendičepom Crne Gore, zatim **Milena Perović Korać** iz Monitorovog centra za medije i demokratiju, kao i **Slobodan Šabeljić** iz NVO Fenomeni. Koalicija KORAK je do sada organizovala 22 prezentacije i 12 seminara širom Srbije, Crne Gore i Kosova, izdala troježičnu publikaciju **Ravnopravnost - regulativa i realnost** i vršila monitoring suđenja za diskriminaciju u ove tri države, te osnovala *Mrežu za monitoring djelovanja pravosudnih organa u slučajevima diskriminacije, LGBT mrežu i mrežu za prava žena* koje čine predstavnici civilnog društva, institucija i medija iz sve tri zemlje regiona. Takođe, radi ostvarivanja cilja koalicije tokom 2014. KORAK je u Srbiji i Crnoj Gori dodijelio 18 (osamnaest) manjih grantova organizacijama civilnog društva, kroz koje nevladine organizacije, mediji i pojedinci regionalno saraduju na širenju ideje tolerancije i ravnopravnosti.

KORAK je koalicija nevladinih organizacija iz Srbije, Crne Gore i Kosova, organizovana sa ciljem borbe protiv diskriminacije na regionalnom nivou. Članice KORAK-a su: Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Beogradski centar za ljudska prava, CHRIS Mreža, Gej Strejt Alijansa iz Srbije, zatim Centar za građansko obrazovanje (CGO) i LGBT Forum progres iz Crne Gore, i Fond za humanitarno pravo i Inicijativa mladih za ljudska prava iz Kosova.

Suočavanje sa prošlošću

Centar za građansko obrazovanje (CGO), je u saradnji sa fondacijom Friedrich Ebert (FES) 16. decembra organizovao u Podgorici skup na temu *Proces suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori – slučaj «Morinj»*. Skup je otvorio **Veljko Rutović**, zamjenik specijalnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina iz Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore i **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka Centra za građansko obrazovanje (CGO). Na temu *Slučaj «Morinj» - naučene lekcije iz postupka pred pravosudnim organima u Crnoj Gori*, govorila je **Mira Samardžić**, zamjenica specijalnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina iz Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, **Merima Baković**, načelnica Direkcije za krivično pravosuđe iz Ministarstva pravde Crne Gore, **Tamara Durutović**, advokatica i **Goran Rodić**, advokat. O *Regionalnoj saradnji i suočavanju sa prošlošću kroz ulogu civilnog društva* govorila je **Vesna Teršelić**, izvršna direktorka Centra za suočavanje sa prošlošću Dokumenta iz Zagreba, **Tea Gorjanc Prelević**, izvršna direktorka Akcije za ljudska prava iz Podgorice i **Dragoljub Duško Vuković**, novinar PCNEN-a.

Seminar o rodnoj ravnopravnosti

U organizaciji NVO „SOS telefon“ 22. i 23. decembra u Ulcinju je organizovan dvodnevni seminar „*Strateško planiranje lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti*“. Ova aktivnost je dio programa „*Ustpostavljanje rodne ravnopravnosti i principa jednakih mogućnosti*“. Krajnji cilj je usvajanje lokalnog plana akcije za postizanje rodne ravnopravnosti tako što će se uspostaviti nove metode partnerstva između civilnog sektora, lokalne zajednice i opštinske uprave. Partner u ovom projektu je opština Ulcinj, a projekat je podržala Evropska unija, posredstvom Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Građanskih inicijativa (GI).

Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori?

Centar za građansko obrazovanje (CGO) je, uz podršku ambasade SR Njemačke u Crnoj Gori, 18. decembra, organizovao konferenciju na temu: «*Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori?*», kao dio završne faze u realizaciji projekta „Jednake šanse za sve medije“, koji CGO sprovodi uz podršku njemačkog Ministarstva spoljnih poslova preko ambasade SR Njemačke u Crnoj Gori. Cilj projekta je da doprinese podizanju svijesti o odgovornom trošenju novca iz Budžeta Crne Gore kroz ukazivanje na odnos koji javni sektor u Crnoj Gori ima prema medijima putem novčanih izdvajanja na osnovu ugovorenih usluga. Javni sektor, koji je predmet istraživanja, po Zakonom o budžetu Crne Gore, obuhvata državne organe, opštine (jedinice lokalne samouprave), nezavisna regulatorna tijela, pravna lica, javne ustanove i privredna društva u kojima država ili opštine imaju većinski vlasnički udio. U tom pravcu, CGO je od februara do decembra 2014, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, prikupio podatke koji se odnose na to kojim medijima, agencijama za odnose sa javnošću, produkcijskim kućama i agencijama za istraživanje javnog mnenja, i u kojem iznosu, su organi javnog sektora na osnovu ugovora o pružanju usluga, specijaliziranih usluga ili po drugim osnovama uplatili novčana sredstva. Prikupljeni podaci su analizirani i dio su publikacije koja je predstavljena na konferenciji. Pored ovih nalaza, publikacija sadrži analizu normativnog i institucionalnog okvira, uporedna iskustva zemalja regionala i dijela zemalja članica Evropske unije, kao i preporuke za unaprijeđenje navede oblasti. Skup su otvorile **Nj.E. Gudrun Elisabeth Stainacker**, ambasadorka SR Njemačke u Crnoj Gori i **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka CGO-a, nakon čega je uslijedila prezentacija nalaza od strane **Ane Vujošević**, koordinatorke programa u CGO-u, **Mire Popović**, saradnice na programima u CGO, kao i regionalnih i EU iskustava od strane gostujućih panelista i diskusija sa svim učesnicima.

Uručene diplome polaznicima XXIV generacije Škole demokratije

U Podgorici su 20. decembra svečano uručene diplome polaznicima XXIV generacije *Škole demokratije*, koju organizuje CGO uz podršku fondacije Friedrich Ebert. Polaznicima koji su uspješno završili program diplome je uručila **Daliborka Uljarević**, izvršna direktorka CGO-a i **prof. dr Radovan Radonjić**, voditelj Škole. Cilj škole je da se putem obrazovanja i informisanja polaznika o demokratiji, njenim vrijednostima i načinima njenog ostvarivanja doprinese podizanju opšteg nivoa demokratske kulture u Crnoj Gori. Školu čini 5 modula u ukupnom trajanju od četiri mjeseca, a u okviru programa se pružaju teorijska znanja, predstavlja komparativna praksa i stiču vještine i umijeće primjene demokratskih načela u svakodnevnom životu, a posebno u političkoj sferi. *XXIV generaciju Škole demokratije* uspješno su završila 32 polaznika/ce iz čitave Crne Gore, uglavnom predstavnika/ca političkih partija, medija, NVO, studenata/kinja i drugih. Oni su, u okviru ovog programa, imali priliku da čuju predavanja uglednih domaćih i stranih predavača, profesora crnogorskih univerziteta iz regionala, predstavnika NVO sektora i novinara. Diplome su dobili: **Aleksa Prelević**, **Aleksandra Pavićević**, **Alma Karadžuzović**, **Ana Rašović**, **Andela Nenadić**, **Balša Vujošević**, **Daria Filipović**, **Darko Mrvaljević**, **Darko Smolović**, **Dejan Mitrović**, **Dijana Delić**, **Filip Kruščić**, **Haris Sijarić**, **Ivana Đoković**, **Jelena Šćepanović**, **Kristina Dedić**, **Maja Todorović**, **Marija Filipović**, **Marija Perović**, **Marija Tomović**, **Mevludin Dizdarević**, **Milica Vukčević**, **Mirjana Đurković**, **Nataša Jovanović**, **Nikola Boljević**, **Nikola Stijepović**, **Stefan Boljević**, **Stevan Krivokapić**, **Vladana Raičković**, **Vlado Laličić**, **Vuk Vujišić** i **Zorica Šarčević**.

Ovaj program je ustanovljen 2003.godine, a do sada ga je uspješno završilo 659 građana i građanki Crne Gore. Nova generacija je planirana od januara 2014.

Pravnom podrškom do kvalitetnijeg ostvarenja prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju

NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa" iz Podgorice, održao je 12. decembra, u Akademiji znanja u Budvi, šestočasovnu radionicu, u okviru projekta "Uz pravnu podršku do kvalitetnijeg ostvarenja prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju". Predavači na radionici su bili **Milisav - Mimo Korać**, pravnik i **Slobodan Vuković**, profesor u penziji. Radionice se organizuju u deset gradova u Crnoj Gori u okviru projekat koji podržava Evropska unija, posredstvom Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Građanskih inicijativa (GI). Pored roditelja djece sa teškoćama u razvoju iz Budve, radionici su prisustvovali predstavnici Opštine Budva, Centra za socijalni rad, Fonda zdravstva i lokalnih medija.

A.V

Histories of Education Summer School Conference for Postgraduate Students

This conference invites applications from postgraduate students in the history of Education with an interest in the histories of educational spaces and discourses and new ways of working with images, artefacts, and archives. Leading international historians of education will give lectures and workshops, and offer advice concerning the research process. There will be opportunities for students to discuss their dissertation projects with fellow doctoral candidates and receive comments from prominent scholars in the field. The conference language is English. Participation in the conference is free of charge. Accommodation and meals will be provided, but delegates will have to cover the cost for their travel to Luxembourg. The number of participants is limited to 30 students. Venue: Luxembourg University, Luxembourg, 18-21 June 2015

Application deadline: 31 December 2014. Successful applicants will be notified in February 2015.

For more information visit the <http://www.eera-ecer.de/season-schools/histories-of-education-summer-school>

Graz International Summer School Seggau 2015 – *Shifting Perspectives: Europe and the Americas*

Focusing on the emphasis areas of the University of Graz – South Eastern Europe and North, Central and South America – the summer school will take place from June 28th to July 11th, 2015 at Seggau Castle in Styria, in the wine region close to the Slovène border. Emphasizing on the aspects of shifting perspectives, transformation processes and demographic change, interdisciplinary morning lectures will provide the context for the six specialized seminar workshops in the afternoon. The Graz International Summer School Seggau is designed for internationally oriented, highly motivated students from all disciplines, who wish to deepen their understanding of current European and International affairs by studying and discussing global developments and challenges in terms of shifting perspectives reflecting aspects of individual, social, political, religious, cultural, literary, regional, economic, cohort and national identities.

Application deadline: 28 February, 2015

For more detail information please visit: <http://international.uni-graz.at/en/gusegg/>.

Izdavač: Centar za građansko obrazovanje (CGO)

EIC Bilten - Evropski puls - je elektronski časopis koji izlazi uz podršku fondacije Friedrich Ebert od 2005. Zaveden je u Ministarstvu kulture pod rednim brojem 578.

Glavni i odgovorni urednik: Vladan Žugić
 Uredivački kolegijum: dr Vera Šćepanović, Daliborka Uljarević, Svetlana Pešić
 Prevod i lektura: CGO
 Prelom i ilustracije: Dragana Koprivica
 Producija: Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Adresa redakcije: Njegoševa 36/I Tel/fax: +382 20 665 112, 665 327 ep@cgo-cce.org, info@cgo-cce.org
Evropski puls možete preuzeti na sajtu www.cgo-cce.org ili se pretplatiti za direktnu mjesečnu elektronsku dostavu putem maila ep@cgo-cce.org

